

KATILIM BANKALARINDA PERFORMANSIN BİLEŞENLERİ; ÖZEL CARİ HESAPLARIN ROLÜ

Yrd.Doç.Dr. Yusuf DİNÇ¹

Özet

Kaynak transferi fonksiyonunu icra eden katılım bankalarının fon toplama araçları katılma hesapları ve özel cari hesaplardır. Katılma hesaplarına kar veya zarardan paylaşım oranına göre tahakkuk gerçekleştiren katılım bankaları için özel cari hesapları maliyetsiz kaynak olarak değerlendirilir. Katılım bankalarının performanslarını modelleyen çalışmalarda katılım fonları değişken olarak yer almaktadır. Ancak katılım fonlarının cüzlerine ayrılması ve özel cari hesapların değişken olarak kullanımı yaygın değildir. Bu çalışmada katılım bankalarının performanslarının ölçülmesine yönelik kullanılacak değişkenlere ilişkin değerlendirmelere yer verilmiştir. Bu çalışmanın bulguları ileride gerçekleştirilecek olan performans çalışmalara için kaynak oluşturmaktadır.

Anahtar Kelimeler; Katılım bankacılığı, katılım fonu, özel cari hesaplar, net faiz marjini, net kar payı marjini

PERFORMANCE DETERMINANTS OF PARTICIPATION BANKS: THE ROLE OF SPECIAL CURRENT ACCOUNTS

Abstract

Participation banks collect participation funds for credit allocation by participation accounts and special current accounts as main function. Profit or loss offered to participation accounts on base of participation share ratio while special current accounts are considered as cost-free resources. Participation funds are used in the models that analyze participation banks' performance. Although participation fund types are not considered as variables also special current accounts. This research brings suggestions for the variables for performance analysis of participation banks for further researches.

Keywords; Participation banking, performance, participation funds, special current accounts, net interest margin, net profit share margin, fees and commissions income

¹ Trakya Üniversitesi, Uzunköprü Uygulamalı Bilimler Yüksek Okulu, Bankacılık ve Sigortacılık Bölümü Öğretim Üyesi, E-Posta: yusufdinc@trakya.edu.tr

1. Giriş

Katılım bankaları fon arz edenlerden fon talep edenlere doğru finansal aracılık faaliyeti gerçekleştirirler. Katılım bankalarının bu fonksiyonları ekonominin temel ihtiyacı olan yatırımların finansmanı amacına hizmet eder. Ayrıca ekonomiyi besleyen bir diğer dinamik olan tüketim harcamalarının finansmanı fonksiyonu da katılım bankalarınca icra edilir.

Katılım bankaları bu fonksiyonlarını icra ederken elde ettikleri kaynakları kullanırlar. Katılım bankalarının elde edebileceği başlıca kaynaklar özkaynaklar, sendikasyon gibi alınan borçlar ve katılım fonlarından oluşur.

Geleneksel olarak kaynak tarafını besleyen asıl unsur özkaynaktır. Bir finansal aracının özkaynakları bulunduğu ve başarılı operasyonlar icra ettiği ortaya çıktığında yani finansal kuruluş aracılık fonksiyonunu icra edebilecek kapasitede olduğunu ortaya koyduğunda diğer kaynak unsurları katılım bankalarının bilançosunda oluşmaya başlar. Bunların en önemlisi katılım fonlarıdır. Katılım fonları katılım bankalarının bilanço pasifleri içindeki en büyük payı oluşturur.

Katılım bankalarına sunulan en özel imtiyaz banka Kabul edilen her bir finansal aracı için olduğu gibi fon toplama yetkisidir. Katılma fonu toplamakta katılım bankalarının kullandığı araçlar özel cari hesaplar ve katılma hesaplarıdır.

Katılım bankalarının performanslarını etkileyen önemli unsurlardan birisi katılım fonu kullanma yetkisidir. Katılım bankalarının performanslarını ölçmeye yönelik yapılan çalışmalarda katılım fonlarına değişken olarak yer verilmektedir. Katılım fonunun cüzleri olan özel cari hesaplar ve katılma hesaplarının ayrı değişkenler olarak modellerde yer alması ise yaygın değildir.

Katılım fonlarını bir bütün olarak performans ölçmeye ilişkin modellere dâhil etmek bir maliyet ortalaması almak demektir. Çünkü katılım bankaları katılma hesaplarına elde edilecek kar veya zarar durumunu tahakkuk ettirirken özel cari hesaplara herhangi bir getiri sunulmayarak maliyetsiz kaynaklar olarak ulaşır.

Bu çalışmada katılım bankalarının performanslarını modelleyen çalışmalarda kullanılacak değişkenler basit doğrusal regresyon yöntemi ile araştırılmıştır. Bu kapsamda özel cari hesaplar bağımsız değişken olarak modele dâhil edilmiştir.

Ayrıca katılım bankaları aktiflerinden ücret komisyon getirisi elde etmektedir. Elde ettikleri ücret komisyon gelirlerini hangi kaynaklardan ürettiklerinden bağımsız olarak katılım bankaları kendi karlılıklarına dâhil etmek sureti ile değerlendirmektedir. Bu çalışmada ücret komisyon gelirleri de bağımsız değişken olarak modele dâhil edilmiş olup performansı açıklama gücü araştırılmıştır.

2. Katılım Fonları ve Özel Cari Hesaplar

Katılım fonları katılım bankalarının fon toplama aracıdır. Katılım fonları 5411 sayılı Bankacılık Kanunu'nda (Kanun) “*katılım bankaları nezdinde açtırılan gerçek ve tüzel kişilere ait özel cari hesap ve katılma hesaplarında yer alan para*” şeklinde tanımlanır. Tanımdan anlaşılacağı üzere katılım fonu özel cari hesaplar ve katılma hesapları olarak ikiye ayrılır. (Bayındır, 2007; 23)

Kanun, katılma hesaplarını “*katılım bankalarına yatırılan fonların bu kurumlarca kullandırılmasından doğacak kâr veya zarara katılma sonucunu veren, karşılığında hesap sahibine önceden belirlenmiş herhangi bir getiri ödenmeyen ve anaparanın aynen geri ödenmesi garanti edilmeyen fonların oluşturduğu hesaplar*” şeklinde tanımlanır. Tanımdan anlaşılacağı üzere katılma hesaplarına kar veya zarardan tahakkuk gerçekleştirilir. Katılım bankaları fon kullandırma faaliyetinden elde ettikleri karı veya zararı katılma hesapları sahipleri ile baştan anlaşılan bir oran nispetinde paylaşırlar.

Katılım bankalarının genel olarak karlılıklarının temel kaynakları kar payı gelirleri ve ücret komisyon gelirleridir. Katılım bankalarının ücret komisyon gelirleri bilanço pasifleri incelendiğinden karlılıktaki önemli belirleyicilerdendir.

Katılma hesapları müşterek mudaraba yöntemi ile toplanır. (Sakarya Haber, 2016) Mudaraba, taraflardan birinin emeği ve/veya sermayesi ve diğerinin sermayesi ile ortaya çıkardığı faizsiz fon toplama yöntemidir. Katılım bankaları emeğini ve/veya sermayesini ortaya koyar. Buna göre katılım bankası mudarip görevini icra eder. Katılma hesap sahipleri ise sermayelerini ortaya koyarak kara zarara ortak olur. (Döndüren, 2008; 21) Katılma hesap sahibi mudaraba işleminde rabbul mal (Bayındır, 2007; 24) veya sermayedar olarak adlandırılır. Birden fazla sermayedar bulunması katılım bankalarının mudaraba işlemine müşterek mudaraba denmesinin sebebidir.

Katılma hesaplarına sunulan kar veya zararın kaynağı olan fon kullandırma faaliyetinin tamamı karlılığa dahil değildir. Katılım bankalarının fon kullandırma faaliyetinden kar payı gelirleri ile ücret ve komisyon gelirleri kar olarak ortaya çıkar. Ücret komisyon gelirlerinin bir bölümü katılma hesapları kaynaklı fon kullandırmalarından temin edilmektedir. Ancak katılma hesapları sadece fon kullandırma faaliyetinde oluşan peşin alıp vadeli satma işleminin sunduğu kar payı gelirlerinden elde edilen karlılıktan istifade etmektedir. Yani aynı faaliyetten doğan ücret komisyon gelirleri katılım bankalarının kendi karlılığı olarak ortaya çıkar ve sermayedarlar ile paylaşılması söz konusu değildir.

Katılım bankaları İslam'ın ekonomi prensiplerine göre faizsiz finansal aracılık fonksiyonu icra ederler. Katılma hesabı sahibi olan sermayedarların katılma hesapları kaynaklı fon kullandırmalarından elde edilen ücret komisyon gelirlerinden pay elde edememesi ise fihhi olarak tartışmalıdır.

Özel cari hesaplar içinse durum farklıdır. Özel cari hesaplar hem hukuki olarak hem de fıkhi olarak katılma hesaplarından farklı özelliktedirler. Özel cari hesapların kullanımından doğan karın paylaşımı söz konusu olmadığından maliyetsiz kaynaklar olarak değerlendirilir. (Haron, 2004;14)

Özel cari hesaplar Kanun'da "*katılım bankalarında açılabilen ve istenildiğinde kısmen veya tamamen her an geri çekilebilme özelliği taşıyan ve karşılığında hesap sahibine herhangi bir getiri ödenmeyen fonların oluşturduğu hesaplar*" şeklinde tanımlanır. Tanımdan anlaşılacağı üzere özel cari hesaplara bu hesapların kullanımından doğan kar veya zarardan tahakkuk gerçekleştirilmesi söz konusu değildir. Mer'i hukukta konvansiyonel bankalardaki cari hesapların muadili olarak değerlendirilen özel cari hesaplar karz, vedia veya karma sözleşmeler olarak ele alınır.

Fıkhi olarak da özel cari hesaplar karz, vedia veya icare sözleşmeler olarak değerlendirilir. (Bayındır, 2005; 29; Baysa, 2006; 45) Bunların yanında üç sözleşme türünün bir araya gelmesi şeklinde karma sözleşme olarak değerlendiren görüşler de mevcuttur.

Özel cari hesapların hukuki veya fıkhi niteliğinin temel belirleyicisi özel cari hesap sahibinin hangi saikle katılım bankasına kaynaklarını aktardığı ile alakalıdır. Özel cari hesap sahipleri korunma veya ticari amaçlar ile kaynaklarını yatırırlar. Yani özel cari hesap sahibi saklama amacı ile katılım bankasına fon fazlasını özel cari hesap olarak yatırdı ise kurulan sözleşme vedia akdi olarak değerlendirilmelidir. Ticari faaliyetlerini gerçekleştirmek üzere özel cari hesaba para yatırılması ise ödünç olması hasebiyle karz akdi olarak değerlendirmek doğru olacaktır.

Bu iki saikten hangisi ile özel cari hesap sahibinin hareket ettiği istatistikî olarak belirlenmediğinden bu hesapları karz, vedia veya icare sözleşmelerin üçünden doğan yeni bir akıt (Bayındır, 2005; 29) veya karma sözleşme olarak değerlendiren görüşler de önemlidir.

Özel cari hesaplarla ilgili yüklenilen tek maliyet tasarruf mevduatı sigorta priminden ibarettir. Katılım bankalarında nezdinde açtırılan katılma hesapları tasarruf mevduatı sigorta güvencesi kapsamında olduğundan özel cari hesapların güvenceye konu olan kısmı karşılığında tasarruf mevduatı sigorta primi ödenmektedir. Özel cari hesapların maliyeti bundan müteşekkildir. Tasarruf mevduatı sigorta güvencesi dışında özel cari hesapların kullanılmayan bir bölümü olması hasebiyle maliyet benzeri bir etkinin de olduğu düşünülebilir. Maliyet benzeri etkinin kaynağı zorunlu karşılıklar olup burada söz konusu olan maliyet kaynağın bir bölümünün kullanılmamasından ibarettir.

Bu kapsamda özel cari hesapların maliyeti bulunmasına karşın maliyetsiz kaynak olarak değerlendirilmesi yüklenilen tasarruf mevduatı sigorta priminin önemsenmeyecek düzeyde olması ve zorunlu karşılıkların doğrudan değil dolaylı bir maliyet olması şeklinde

değerlendirilebilir. Tasarruf mevduatı sigorta güvencesi primi kredi kuruluşunun düzenlemelerde belirtilen reytingine göre 07.11.2006 Tarih ve 26339 Sayılı Resmi Gazete’de yayımlanan Sigortaya Tabi Mevduat ve Katılım Fonları ile Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonunca Tahsil Olunacak Primlere Dair Yönetmelik’te değişiklik yapan 29/9/2011 Tarih ve 28069 Sayılı Resmi Gazete’de yayımlanan Yönetmelikle belirlendiği şekliyle onbinde 11 ila onbinde 19 arasındadır.

Kredi kuruluşu Kanun’da mevduat ve katılım bankaları olarak açıklanır. Katılım bankalarının katılım fonları ve dolayısıyla özel cari hesapları bu kapsamda mevduat güvencesine tabi olup prim ödenmesi söz konusudur.

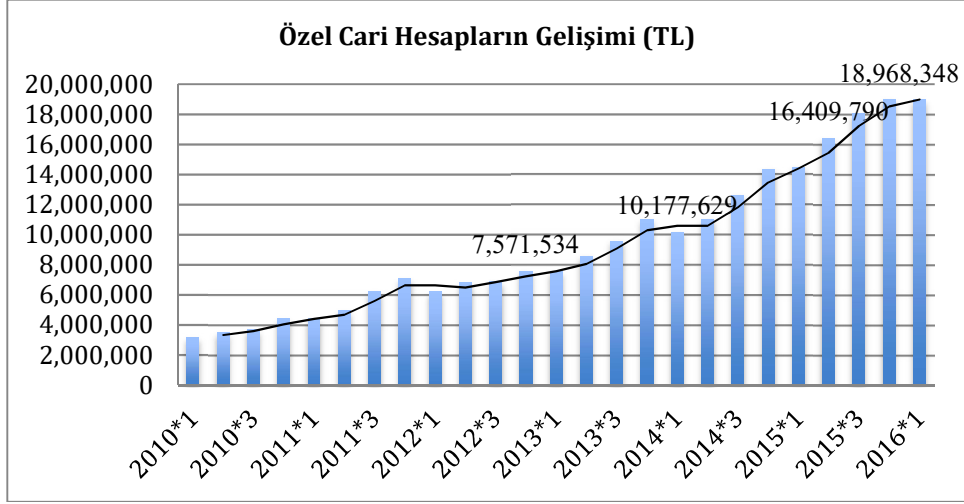
Bu maliyetinin yanında özel cari hesaplar katılım bankalarınca serbestçe tasarruf edilir. Özel cari hesapların kaynak olarak kullanımı sınırlandırılmamıştır. Buna göre katılım bankaları özel cari hesapları bilanço aktiflerinin değişik bölümlerinde kullanabilir.

Katılım bankası en temel fonksiyonu nedeni ile mudarip olarak adlandırıldığından katılma hesapları haricinde elde ettiği katılım fonlarını kaynakları özkaynakları gibi serbestçe kullanabilir.

Katılım bankaları özel cari hesapları genellikle likit varlıklar elde etmede, fon kullandırım muamelelerinde, fon kullandırım havuzunda kredilerin katılma hesaplarını aşması halinde açıkları kapatmada, özellikle altın cinsinden özel cari hesaplar başta olmak üzere zorunlu karşılık yükümlülüklerini karşılamakta ve diğer muamelelerinde kullanmaktadır.

Bu muamelelerden elde ettiği karı ise kendi öz karı olarak değerlendirmektedir. Bu cihetle özel cari hesaplar kaynaklı muamelelerinden elde ettiği karı paylaşmaması nedeniyle katılım bankalarının karlılığında özel cari hesapların gelişiminin etkisi olduğu düşünülebilir. Bu durum özel cari hesapların diğer kaynaklara göre daha yüksek karlılık sunması anlamına gelmemektedir. Fakat maliyet etkinliği nedeni ile karlılığa katkısı ayrıdır. (Haron, 2004; 149 Katılım Bankaları’nın bağımsız denetim raporlarından elde edilen verilere göre özel cari hesapların gelişimi Grafik 1.’de gösterilmiştir.

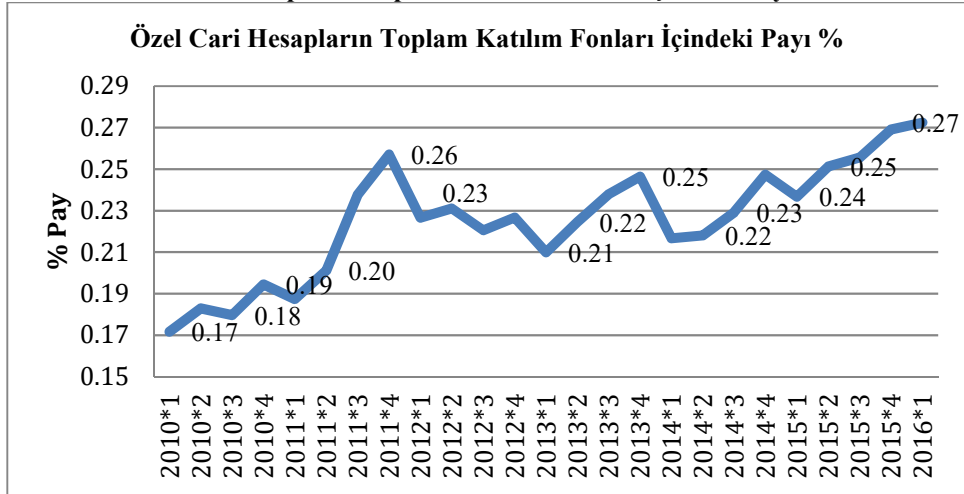
Grafik 1. Özel Cari Hesapların Gelişimi*

*Kaynak: Türkiye Katılım Bankaları Birliği (TKBB)

2010 yılı başında 3 milyon TL seviyesinde olan özel cari hesaplar 6 yıl içinde 19 milyon TL seviyesine ulaşmıştır. Elde edilen veriler cari hesaplarda yıllık ortalama %100 oranında büyüme kaydedildiğini ortaya koymaktadır. Özel cari hesaplar büyürken toplam katılım fonları içindeki payı da büyümüştür.

Grafik 2. Özel Cari Hesapların Toplam Katılım Fonları İçindeki Payı*

*Kaynak: TKBB

Grafik 2.'de görüldüğü üzere 2010 yılı başında %17 olan özel cari hesaplar toplam katılım fonu oranı %27 seviyesine ulaşmıştır. Bu artışın performansa katkısı olup olmadığı ile ilgili Türkiye özelinde bir araştırma bulunmamaktadır.

3. Literatür Özeti

Katılım bankalarının performansına yönelik çalışmalar yaygındır. Iqbal, 1990-98 dönemi için İslami bankaların performans analizini trend ve rasyo analizleri incelemiştir. Kritik rasyoların bir bölümünde verimin daha yüksek olduğunu tespit etmiştir. Iqbal, sonuç olarak İslami bankaların kuvvetli sermaye yapısına sahip olduğu, karlı olduğu ve stabil olduğu tespitinde bulunmuştur. (Iqbal, 2001)

Johnes ve diğerleri finansal rasyo analizi kullanarak İslami bankalar ile konvansiyonel bankaların verimliliğini incelemiştir. Körfez bölgesindeki İslami bankaların 2004 ve 2007 dönemleri arası verilerini kapsayan çalışmada sonuç olarak maliyet yüksek fakat gelir ve karlılık bakımından daha verimli olduğu sonucuna ulaşmıştır. (Johnes et al, 2014)

Siraj ve Pillai, Körfez bölgesi İslami bankaları ile konvansiyonel bankalarının 2005-2010 dönemi için karşılaştırmalı performans analizini yapmışlardır. Analiz sonucunda farklılıklar ve benzerlikler tespit etmişlerdir. Çalışmada, İslami bankaların faaliyet karlılıkların konvansiyonel bankalara göre artan bir oranla arttığı tespit edilmiştir. (Siraj, Pillai, 2012)

Samad ve Hassan, Malezya'daki İslami bankaların 1984-1997 arası dönemdeki performanslarını finansal rasyoların t-testi ve f-testi analiziyle değerlendirmiştir. (Samad, Hassan, 1999) Yudistira, 18 İslami bankayı ele alan çalışmalarında 1997-2000 yılları arası etkinlik analizini veri zarflama yöntemi ile incelemiştir. Buna göre İslami bankaların etkinlikleri konvansiyonel rakiplerine göre düşüktür. (Yudistira, 2004)

Beck ve diğerleri 141 ülkeli İslami bankalar ve konvansiyonel bankalar karşılaştırmalı çalışmalarında 1995-2007 arası veri kullanmış ve panel data regresyon yöntemi ile incelemeler yapmışlardır. Çalışmada iş oryantasyonu, etkinlik, aktif kalitesi veya stabilite bakımından İslami bankalar ile konvansiyonel bankalar arasında çok az anlamlı farklılık mevcut olduğunu tespit etmişlerdir. Ayrıca İslami bankalar daha maliyet etkindir. Buna rağmen İslami bankacılık ağırlıklı piyasalarda faaliyet gösteren konvansiyonel bankalar daha maliyet ekindir ancak daha az stabildirler. İslami bankaların sermaye yapısı daha güçlüdür, bu durum yüksek likidite sağlayarak kriz döneminde daha yüksek performans sağlar. (Beck et al., 2010)

Hassan, 21 ülkeli çalışmasında 1995-2001 arası İslami banka verilerini ele almışlardır. Veri zarflama yöntemi ile yaptığı etkinlik analizinde İslami bankalar konvansiyonel

bankalara göre daha az etkin olduğu sonucuna ulaşmıştır. Ayrıca ROA ve ROE değerleri etkinlik ölçmede çok yüksek korele olduğu sonucuna ulaşmıştır. (Hassan, 2006)
Parlakkaya ve Akten çalışmalarında rasyo analizi kullanmışlardır. Logit analiz modeli ile 2005-2008 yılları arasında katılım bankalarını konvansiyonel bankalardan ayıran finansal rasyoları incelemişlerdir. Bulguları arasında toplam katılım fonları üzerinden ulaşılan rasyoların belirleyici olduğu sonucuna ulaşmışlardır. Ancak cari hesapları ayırmamışlardır. (Parlakkaya, Akten, 2011)

Literatürde İslami bankaların performansı ile ilgili çalışmalar genellikle konvansiyonel bankalar ile karşılaştırmalı veya konvansiyonel bankaları kontrol grubu olarak alan yapıdadır. Bu çalışmalarda finansal rasyoların kullanımı yaygındır.

Iqbal gibi sadece İslami bankaları ele alan diğer çalışmalar da mevcuttur. Hidayat ve Abduh da çalışmalarında krizin Bahreyn'deki İslami bankaları nasıl etkilediğini araştırmışlardır. Panel regresyon yöntemi ile yapılan çalışmada konvansiyonel bankalar kapsam dışında tutulmuştur. Çalışma amaç olarak bankaların iç dinamikleri ile makroekonomik değişkenleri bir araya getirerek kriz ve sonrası süreçte Bahreyn'deki İslami bankalar üzerindeki etkiyi ölçmeyi hedeflemiştir. Sonuç olarak krizin etkisinin olduğunu ancak bu etkinin kriz sonrası dönemde etkili olduğunu ortaya koymuştur. (Hidayat, Abduh, 2012)

Haron panel data regresyon yöntemi ile İslami bankaların karlılık belirleyicilerini incelemiştir. Buna göre bilanço içi etkenler karlılıkta belirleyicidir. Piyasa ve ölçek değerleri karlılıkta etkindir. Cari hesaplar, sermaye ve kar paylaşım oranları karlılıkta temel belirleyicilerdir. (Haron, 2004)

Haron'un bulguları bu çalışma için önemlidir. Cari hesapların katılım bankalarının performansına olan katkısına olan etkisinin incelenmesi bakımından bulguları önem arz eder.

4. Veri Seti ve Metod

Türkiye'de bugün itibari ile 6 katılım bankası faaliyetini sürdürmektedir. Bu bankalardan ikisi 2015 yılından sonra faaliyete girmiştir. Diğer bir banka ise seçilen periyotun önemli bir bölümünde olağanüstü kayıplara uğramıştır. Bu çalışma Türkiye özelinde gerçekleştirilmiş olup 2010 ila 2016 yılları arasında sağlıklı bir şekilde faaliyetini sürdürmüş bulunan üç katılım bankasından elde edilen çeyreklik veriler kullanılmıştır. Konsolide edilen veriler AlbarakaTürk, KuveytTürk ve Türkiye Finans bankalarına aittir. Diğer bankalar hariç tutulmuştur.

Katılım bankalarının şeffaflık ilkesi gereği açıklamak durumunda olduğu üçer aylık veriler kullanılmıştır. Bu kapsamda 25 gözlem sayısına ulaşılabilmektedir. Aylık verilere erişim imkânı bulunmamaktadır.

Çalışmada basit doğrusal regresyon yöntemi ile katılım bankalarının performansına etki eden unsurlar araştırılmıştır. Çalışmada katılım bankalarının performans kriterlerini incelemek üzere finansal rasyolar kullanılmıştır. Çalışmada yer verilen rasyolara Tablo 1.'den ulaşılabilir.

Tablo 1. Modelde Kullanılan Değişkenler

Sıra	Rasyo	Türü	Kaynağı	Formülü
1	NPL	Risklilik	Bilanço	Takipteki Alacaklar/Toplam Krediler
3	Cost of Risk (CoR)	Risklilik	Bilanço	Takipteki Alacaklar Karşılığı/Krediler
4	TKTA	Risklilik	Bilanço	Toplam Krediler/Toplam Aktifler
5	KFTA	Likidite	Bilanço	Katılım Fonları (Toplam Mevduat)/Toplam Yükümlülükler
6	OCHF	Likidite	Finansal Rapor	Özel cari hesaplar/Katılım Fonları
7	KFTK	Likidite	Bilanço	Katılım Fonları/Toplam Krediler
8	NUTA	Karlılık	Gelir Tablosu	Net Ücret Komisyon Gelirleri/Toplam Aktifler
9	NPSM (Net Kar Payı Marjini)	Karlılık	Gelir Tablosu	Kar Payı Gelirleri-Kar Payı Giderleri/Toplam Aktifler
10	ROA	Karlılık	Bilanço	Net Kar/Toplam Aktifler
11	ROE	Karlılık	Bilanço	Net Kar/Özkaynaklar

Banka performans veya etkinlik analizlerinde finansal rasyoların kullanılmasına ilişkin literatür örneklerinde bağımlı değişken olarak ROA (aktif karlılığı) ve/veya ROE (özkaynak karlılığı) değerinin kullanılmasının yaygın olduğu görülür. (Akhisar et al, 2015)

Saovane ise banka performans analizine yönelik panel data regresyon temelli çalışmasında net faiz marjini (NIM) bağımlı değişken olarak kullanmıştır. (Saovane,

2005) Saovanee çalışmasında Claessens ve diğerlerinin modelini temel almıştır. (Claessens et al., 2001)

Bu kapsamda model

$$ROA_t = \alpha + \beta_1 NPL_t + \beta_2 CoR_t + \beta_3 TKTA_t + \beta_4 KFTA + \beta_5 OCKF_t + \beta_6 KFTK_t + \beta_7 NUTA_t + \mu_t$$

şeklinde kurulmuştur.

ROA ve ROE bağımlı değişkenler olarak ele alınmıştır. Ayrıca net faiz marjininin muadili olarak net kar payı marjini (NPSM) hesaplanmış ve bağımlı değişken olarak ele alınan diğer bir rasyo olarak kullanılmıştır. Her üç bağımlı değişken için regresyon sonuçları ayrı raporlanacaktır. Model içinde; α model sabitini, β değeri katsayıların vektörünü, μ hata vektörünü temsil eder.

Haron çalışmasında özel cari hesapların toplam aktiflere oranını kullanmış olsa da bu çalışmada özel cari hesapların toplam katılım fonlarına olan oranı kullanılmıştır. Ayrıca diğer çalışmalardan özgün olarak net ücret komisyon gelirlerinin toplam aktiflere oranı bağımsız değişken olarak modelde kullanılmıştır.

5. Bulgular

Tanımsal istatistikler, korelasyon matrisleri ve model bulguları elde edilmiştir. İstatistikî sonuçlar ve model bulguları tablolar halinde sunularak yorumlanmıştır.

Seçilen rasyoların katılım bankaları için tanımsal istatistiklerine 2010-2016 dönemini kapsayan örneklem için Tablo 2’de yer verilmiştir. Rasyoların standart sapmaları %10 düzeyi altındadır. Normallik testleri kullanılan değişkenlerin normal dağıldıklarını göstermektedir. Çarpıklık ve basıklık değerleri sırasıyla 0.464 ve 0.902 olarak bulunmuştur. Regresyon sonucu için değişkenler sola doğru çarpık ve ortalama etrafında diktir.

Tablo 2. Tanımsal İstatistikler

	ROA	ROE	NPSM	NUTA	NPL	CoR	TKTA	KFTA	OCKF	KFTK
N of cases	25	25	25	25	25	25	25	25	25	25
Minimum	0.002	0.028	0.005	0.001	0.023	0.018	0.618	0.628	0.172	0.974
Maximum	0.006	0.046	0.013	0.002	0.046	0.031	0.752	0.805	0.272	1,101
Median	0.004	0.035	0.011	0.002	0.027	0.021	0.672	0.684	0.227	1,008
Mean	0.004	0.036	0.010	0.002	0.029	0.021	0.679	0.692	0.225	1,017
95% CI Upper	0.004	0.038	0.011	0.002	0.031	0.023	0.696	0.716	0.237	1,032
95% CI Lower	0.003	0.034	0.010	0.001	0.027	0.020	0.662	0.667	0.214	1,002
Std. Error	0.000	0.001	0.000	0.000	0.001	0.001	0.008	0.012	0.006	0.007
Standard Dev	0.001	0.005	0.002	0.000	0.006	0.003	0.041	0.059	0.028	0.036
Variance	0.000	0.000	0.000	0.000	0.000	0.000	0.002	0.003	0.001	0.001
SE Skewness	0.464	0.464	0.464	0.464	0.464	0.464	0.464	0.464	0.464	0.464
SE Kurtosis	0.902	0.902	0.902	0.902	0.902	0.902	0.902	0.902	0.902	0.902

ROA ve ROE bağımlı değişkenleri birbiri ile yüksek korele sonuç vermiştir. Özel cari hesapların toplam katılım fonlarına oranını temsil eden OCKF rasyosu bağımlı değişkenler ile negatif koreledir. Korelasyon matrisi bulguları Tablo 3'ten incelenebilir.

Tablo 3. Korelasyon Matrisi

	ROA	ROE	NPSM	NUTA	NPL	CoR	TKTA	KFTA	OCKF	KFTK
ROA	1,000									
ROE	0.901	1,000								
NPSM	0.668	0.524	1,000							
NUTA	0.900	0.637	0.693	1,000						
NPL	0.348	0.141	0.337	0.438	1,000					
CoR	0.566	0.331	0.454	0.637	0.931	1,000				
TKTA	0.890	0.663	0.649	0.939	0.365	0.543	1,000			
KFTA	0.850	0.562	0.633	0.957	0.550	0.713	0.928	1,000		
OCKF	-0.677	-0.381	-0.437	-0.822	0.475	0.689	-0.707	-0.825	1,000	
KFTK	0.513	0.224	0.410	0.678	0.656	0.747	0.509	0.794	-0.748	1,000

Çok değişkenli regresyon modellerinin tahmininde iki aşamalı bir süreç izlenmiştir. Önce tüm değişkenleri içeren referans model tahmin edilmiş, ardından anlamsız katsayı tahminleri üreten değişkenler tek tek elenerek en anlamlı katsayı değerleri veren modellere ulaşılmıştır.

Tahmin edilen modellerin hemen hemen hepsi oldukça yüksek r kare değerleri verdiği için açıklama güçlerinin yüksek olduğu görülmektedir. Yüksek ve %1 düzeyinde anlamlı F değerleri modellerin genel anlamlılıklarının yüksekliğine işaret etmektedir. Model statik işletilmiş olup ardışık bağlamın (otokorelasyon) sorunu olup olmadığı Durbin-Watson testi yerine Durbin-h testi ile sınanmıştır. Bu testin sonuçları, modelde böyle bir sorun bulunmadığını göstermektedir. Bu tespitler çerçevesinde, anlamlı modellerin katsayılarının yorumlanmasında bir sakınca görülmemiştir. ROA, ROE ve NPSM için hesaplanan regresyon sonuçları aşağıdaki gibidir.

Tablo 4. 2010-2016 İlişkin Çok Değişkenli Regresyon Tahminleri - ROA

Bağımsız Değişkenler	ROA			
	Katsayı	t Testi	Katsayı	t Testi
Sabit	-0.092	-1,215	-0.005	-2,153 **
NUTA	1,694	2,033 *	2,187	6,403 ***
NPL	-0.074	-1,172	-0.116	-2,288 **
CoR	0.231	1,790 *	0.279	2,301 **
TKTA	0.132	1,193		
KFTA	-0.124	-1,135		
OCHF	0.009	1,285	0.014	2,201 **
KFTK	0.083	1,108		
R Kare	0.882		0.860	
Düz.R Kare	0.833		0.832	
F Testi	18.109		30.700	
	[0.000]		[0.000]	
Durbin Watson Testi	2.362		2.477	
Std. Hata	0.0001		0.0001	
Durbin-h Testi	0.905		1.193	
Gözlem Sayısı	25		25	

(***) %1, (**) %5, (*) %10 düzeyinde anlamlı t-testleri.

Tablo 5. 2010-2016 İlişkin Çok Değişkenli Regresyon Tahminleri - ROE

Bağımsız Değişkenler	ROE		Katsayı	t Testi
	Katsayı	t Testi		
Sabit	-0.948	-1,270		
NUTA	10,434	1,270	11,946	8,712 ***
NPL	-0.527	-0.852		
CoR	1,751	1,374		
TKTA	1,395	1,282		
KFTA	-1,359	-1,259		
OCKF	0,091	1,350	0,078	8,705 ***
KFTK	0,902	1,217		
R Kare	0.624		0.989	
Düz.R Kare	0.469		0.988	
F Testi	4.029		1.029	
	[0.000]		[0.000]	
Durbin Watson Testi	2.365		1.697	
Std. Hata	0.004		0.004	
Durbin-h Testi	0.914		0.758	
Gözlem Sayısı	25		25	

(***) %1, (**) %5, (*) %10 düzeyinde anlamlı t testleri.

Tablo 6. 2010-2016 İlişkin Çok Değişkenli Regresyon Tahminleri - NPSM

Bağımsız Değişkenler	NPSM				
	Katsayı	t Testi		Katsayı	t Testi
Sabit	-0.472	-2,334	**	-0.359	-2,041 *
NUTA	5,836	2,623	**	5,121	2,390 **
NPL	0.186	1,109			
CoR	-0.117	-0.339		0.237	1,779 *
TKTA	0.687	2,331	**	0.513	2,042 *
KFTA	-0.694	-2,375	**	-0.519	-2,097 **
OCKF	0.019	1,061		0.030	1,850 *
KFTK	0.471	2,348	**	0.354	2,061 *
R Kare	0.668			0.644	
Düz.R Kare	0.532			0.526	
F Testi	4.895			5.436	
	[0.004]			[0.002]	
Durbin Watson Testi	2.936			2.683	
Std. Hata	0.001			0.001	
Durbin-h Testi	-2.340			-1.708	
Gözlem Sayısı	25			25	

(***) %1, (**) %5, (*) %10 düzeyinde anlamlı t testleri.

Model sonuçları Tablo 4-5-6'da paylaşılmıştır. Net ücret komisyon gelirlerinin toplam aktiflere oranı (NUTA) rasyosu gelir tablosundan elde edildiğinden ve otokorelasyon problemi doğurabileceği düşünülerek model NUTA rasyosu dışlanarak regrese edilmiş ancak daha az rasyo anlamlı düzeyde sonuç vermiştir. Bu kapsamda otokorelasyon problemi olmadığı anlaşılmış ve NUTA rasyosu modelde korunmuştur. Parlakkaya ve Akten (2011) de çalışmalarında gelir tablosu kaynaklı rasyolara yer vermişlerdir. Katılım bankalarının ücret komisyon gelirlerinin kaynağı ile paylaşılması tartışmalarına NUTA rasyosunun bulgularının argüman sunabileceği düşünülmüştür. Bu çalışmada ölçülmek istenen hedef kritik önemdeki rasyolardan birisi olduğu için modelde korunmuştur.

Buna göre en fazla anlamlı değişken barındıran model net kar payı marjini (NPSM) ile kurulan model olmuştur. NSPM ile kurulan modelde takipteki alacakların toplam kredilere oranını temsil eden NPL rasyosu haricindeki rasyolar performans göstergesini açıklayacak güçtedir.

NPSM'in performansı açıklamada daha fazla sayıda değişkenle anlamlı ilişkisine ilişkin bulgular Soavane'e'nin ve Claessens ve diğerlerinin çalışmasına paraleldir. Katılım bankalarının performansını açıklamaya veya ölçmeye ilişkin rasyolar üzerinden yapılacak ampirik çalışmalar için NPSM'in bağımlı değişken olarak kullanılması uygundur. Bu durum Parlakkaya ve Çürük'ün çalışmasından elde ettiği ROA ve ROE değerlerinin bağımlı değişken olarak kullanımının uygun olacağına ilişkin bulgularına ilave bir katkı olarak değerlendirilebilir.

Toplam katılım fonlarının toplam aktifler (KFTA) ile olan ilişkisinin negatif yönlü olması önemli bir bulgudur. Toplam katılım fonun performans göstergeleri ile ilişkisi ters yönlüdür.

Bağımlı değişkenlerin tümünde performansa yönelik belirleyici gücü bulunan ve anlamlı sonuç veren ortak bağımsız değişkenler NUTA ile cari hesapların mevduata oranı (OCKF) olarak ön plana çıkmaktadır.

Katılım bankalarının aktifleri diğer bankalar gibi ücret ve komisyon üretme kabiliyetindedir. Aktiflerin yani katılım bankalarının varlıklarının ücret ve komisyon getirici özelliği karlılıktaki temel belirleyicilerden olarak regresyon bulguları arasında ROA, ROE ve NPSM bağımlı değişkenlerinin tamamı ile anlamlı ilişki halini açıklar. NUTA rasyosunun karlılık üzerindeki belirleyiciliğinin yüksek katsayı değerleri alması gelir tablosu kaynaklı olması ve katılım bankalarının bu kalemden elde ettiği karlılığı nezdinde tutması ile açıklanabilir.

OCKF rasyosu ile ilgili bulgular Hassan'ın çalışması ile paralel sonuçlar vermiştir. OCKF rasyosu katılım bankalarının performansına katkı sunan değişkenlerden olarak belirlenmiştir. Maliyet etkin kaynak olarak değerlendirilmesi OCKF rasyosunun bağımlı değişkenlerin tümü ile olan açıklayıcı gücünü anlamlı kılar. Katılım fonları ile ilgili modeldeki diğer değişken olan KFTA rasyosunun aksine OCKF rasyosunun bağımlı değişkenlerle olan ilişkisi pozitifdir. KFTA rasyosunun bir bölümünün katılma hesaplarından oluştuğu ve yüksek maliyetli kaynak olduğu durumunun değerlendirilmesi negatif yönlü ilişkiyi açıklar.

6. Sonuç

Bu ampirik çalışmada katılım bankalarının performans analizlerinde rasyo bazlı kullanılacak değişkenlerin birbirini açıklayıcı özelliği değerlendirilmiştir. Bu kapsamda ilk defa bir çalışmada cari hesapların toplam katılım fonlarına olan oranı bağımsız değişken olarak ele alınmış ve tüm bağımlı değişkenlerle kurulan regresyon modellerinde en anlamlı değişkenler arasında öne çıkmıştır. Maliyetsiz kaynak olan özel cari hesaplara ilişkin, modelden elde edilen OCKF sonuçları ileride yapılacak çalışmalar bakımından önemlidir. Ayrıca toplam katılım fonlarının performans kriterleri ile negatif yönlü ilişkisi önemli bulgular arasındadır.

Klasik çalışmalarda ROA ve ROE'nin performans kriteri seçilmesinin yanında bu çalışmada bankaların net faiz marjinin muadili olan net kar payı marjini de bağımlı değişkenler arasında performans kriteri olarak ele alınmıştır. Elde edilen bulgulardan NPSM'in katılım bankalarının performans analizlerinde bağımlı değişken olarak kullanımının uygun olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Ayrıca ücret ve komisyon getirici varlıkları bulunan katılım bankalarının performans analizlerinde NUTA rasyosunun bağımlı değişkenlerin tümünü açıklama gücü olduğu tespit edilmiştir. Ücret komisyon gelirlerinin katılım bankalarının kendi nezdinde kar olarak değerlendirilmesi ve mudarip özelliği nedeni ile katlandığı kar paylaşımı unsurları arasında tutulmaması performanstaki belirleyiciliğini artırır.

Bu çalışmanın katılım bankalarında performansın bileşenlerine yönelik öncü sonuçları ileri çalışmalar için önemli kaynak oluşturacaktır.

Kaynakça

- Akhisar, İ., Tunay, K. B., & Tunay, N. (2015). The effects of innovations on bank performance: The case of electronic banking services. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, 195, 369-375.
- Bayındır, Servet, (2005), *İslam Hukuku Penceresinden Faizsiz Bankacılık*, Rağbet Yayınları, İstanbul.
- Bayındır, S., (2007), Asya Ve Afrika Kültürünün Dünyaya Bir Armağanı: Faizsiz Bankacılık. 38. *Icanas*, 17.
- Baysa, H. (2006). Faizsiz Finans Kurumları Çalışma Yöntemlerinin İslam Hukuku Bakımından Değerlendirilmesi. *Bitirme Tezi*.
- Beck, Thorsten, Asli Demirgüç-Kunt, Ouarda Merrouche, (2010), Islamic vs."Conventional Banking Business Model, Efficiency and Stability, *The World Bank*, Washington DC.
- Chantapong, Saovanee, (2005), Comparative Study Of Domestic And Foreign Bank Performance in Thailand: The Regression Analysis, *Economic Change and Restructuring* 38.1: 63-83.
- Claessens, S., Demirgüç-Kunt, A., & Huizinga, H. (2001). How does foreign entry affect domestic banking markets?. *Journal of Banking & Finance*, 25(5), 891-911.
- Döndüren, H. (2008). Osmanlı Tarihinde Bazı Faizsiz Kredi Uygulamaları ve Modern Türkiye’de Faizsiz Bankacılık Tecrübesi. *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 17(1).
- Hassan, M. Kabir, (2006), The X-efficiency in Islamic Banks, *Islamic Economic Studies*, 13.2: 49-78.
- Haron, Sudin, (2004), Determinants Of Islamic Bank Profitability, *Global Journal of Finance and Economics*, 1.1: 11-33.
- Hidayat, S.E., Abduh, M., (2012), Does Financial Crisis Give Impacts on Bahrain Islamic Banking Performance? A Panel Regression Analysis, *International Journal of Economics and Finance*, 4(7).
- Iqbal, M. (2001). Islamic and conventional banking in the nineties: a comparative study. *Islamic economic studies*, 8(2), 1-27.

Johnes, Jill, Marwan Izzeldin, Vasileios Pappas, (2014), A Comparison Of Performance Of Islamic And Conventional Banks 2004–2009, *Journal of Economic Behavior & Organization*, 103: S93-S107.

Parlakkaya, R. Ç., & Akten, S. (2011). Finansal rasyoların katılım bankaları ve geleneksel bankalar arasında bir tasnif aracı olarak kullanımı: Türkiye örneği. *Ege Akademik Bakış*, 11(3), 397-405.

Samad, A., & Hassan, M. K. (1999). The performance of Malaysian Islamic bank during 1984-1997: An exploratory study. *International Journal of Islamic Financial Services*, 1(3), 1-14.

Siraj, K.K., Pillai, P.S., (2012), Comparative Study on Performance of Islamic Banks and Conventional Banks in GCC Region, *Journal of Applied Finance & Banking*, 2(3).

Yudistira, Donsyah, (2004), Efficiency in Islamic Banking: An Empirical Analysis Of Eighteen Banks, *Islamic Economic Studies* 12.1: 1-19.

Mevzuat

1.11.2005 tarih ve 25983 mükerrer sayılı Resmi Gazete’de yayımlanan 5411 sayılı Bankacılık Kanunu

7/11/2006 Tarih ve 26339 Sayılı Resmi Gazete’de yayımlanan Sigortaya Tabi Mevduat ve Katılım Fonları ile Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonunca Tahsil Olunacak Primlere Dair Yönetmelik

29/9/2011 Tarih ve 28069 Sayılı Resmi Gazete’de yayımlanan Sigortaya Tabi Mevduat ve Katılım Fonları ile Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonunca Tahsil Olunacak Primlere Dair Yönetmelikte Değişiklik Yapılmasına İlişkin Yönetmelik

İnternet Kaynakları

Sakarya Haber, <http://haber.sakarya.edu.tr/tr/haberler/goster/44424/katilim-fonlari-ve-birim-deger-calistayi-yapildi> (Erişim; 18.06.2016, 14:32)